KARANLIĞIN YÜREĞİ

Joseph Conrad

İngilizceden Tercüme Eden:
Funda Can Atabay

ÖTÜKEN

Joseph Conrad; 3 Aralık 1857'de Ukrayna'da doğdu. Babası Apollo Korzeniowski'nin hem Fransız hem de İngiliz edebiyatından tercümeler yapan bir şair olması, Conrad'ın doğduğu andan itibaren kendisini edebiyatla çevrili bir hayatın içinde bulmasına zemin hazırlamıştı. 1861 yılında babasının politik görüşleri nedeniyle Kuzey Rusya'ya taşınmak zorunda kalan Conrad, 1869 yılında ailesini tüberkülozdan kaybettikten sonra amcasıyla yaşamak üzere İsviçre'ye taşındı.

Tıpkı romanlarında anlattığı karakterler gibi, deniz ile arasında sıra dışı bir bağ vardı ve bu duygu onu ilk gençlik yıllarında Fransız ticaret gemilerinde çalışmaya sevk etmişti. Ardından kendisini İngiliz ticaret filolarında çalışırken bulmuş, 1886 yılında gemilerden birinin başına geçerek İngiliz vatandaşı olmuştu.

Conrad, takip eden yılları denizde geçirdi. Yazdığı birçok romanın şekillenmesine vesile olan o uzun dönemde, insanların ve tabiatın türlü türlü hallerini gözlemleme fırsatı buldu; sonrasında yazdığı pek çok roman da bu deneyimlerin etrafında şekillenecekti. Kurguladığı olayları kusursuz bir çatışma ile betimleyen Conrad, düşüncelerini çağlar ötesine aynı etkiyle taşımayı başardı. Özellikle *Karanlığın Yüreği*'nde okuyucuya sunduğu sömürge eleştirisi, dünün, bugünün ve yarının eleştirisi olmaya devam edecektir. Bundandır ki, *Karanlığın Yüreği* Conrad'ın en önemli eserlerinden biri olarak edebiyat dünyasında kabul görmektedir, ve aynı zamanda da gelmiş geçmiş en karanlık romanlardan da biridir.

1924'te hayata gözlerini yumduğunda arkasında sayısız roman ve unutulmaz bir yazar kimliği bırakan Joseph Conrad'ın eserlerinden bazıları şunlardır; *Karanlığın Yüreği*, *Almayer'in Sırça Köşkü*, *Lord Jim, Nostromo, Üç Deniz Öyküsü* ve *Muhbir*.

Funda Can Atabay; 5 Ekim 1994 tarihinde Giresun'da doğdu. Lise eğitimini Bursa Anadolu Kız Lisesi Dil Bölümü'nde tamamladı. 2016 yılında Yeditepe Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nden mezun olduktan sonra bir süre İngilizce öğretmenliği yaptı. 2015 yılından bu yana farklı yayınevleri için edebi çeviriler yapmakta, aynı zamanda özel sektörde kariyerine devam etmektedir.

I

Çift direkli bir yelkenli olan Nellie, yelkenlerini kıpırdatmadan çapasının ucunda sallanmaktaydı; dinleniyordu. Taşkın sona ermişti. Sular nehrin derinliklerine doğru çekiliyordu ve rüzgâr da neredeyse dinmişti; teknenin yapacağı tek şey demir atıp gelgitin yön değiştirmesini beklemekti.

Thames Nehri'nin ağzı, tıpkı ucu bucağı olmayan bir kanalın başlangıcı gibi uzanıyordu önümüzde. Çok geçmeden, deniz ve gökyüzü geride hiçbir iz bırakmadan tek bir vücut olacak ve o parlak açıklıkta, akıntının etkisiyle yukarı tırmanan mavnaların kavruk filikaları, verniklenmiş cıvadralarının* parıltılarıyla bezenmiş sivri tepeli kırmızı yelken bezi yığınının arasında adeta kıpırdamadan duracaktı. Belirsiz bir şekilde denize doğru akmakta olan bir sis, gelip sahilin alçak kesimlerine kurulmuştu. Gravesend'e hâkim olan hava kararmış, hatta hüzünlü bir karanlığa bürünmüştü ve büyük bir dinginlikle yeryüzündeki en büyük ve en yüce şehrin üzerine kara bir bulut gibi çökmekle meşguldü.

Şirket müdürü hem kaptanımız hem de ev sahibimiz oluyordu. Müdürümüz pruvada durmuş denize doğru bakıyor, biz dördümüz ise geride durup büyük bir hayranlıkla onu izliyorduk. O koca nehirde başka hiçbir şey bizlere onun bu hareketi kadar bahri görünmüyordu. Tıpkı bir dümenciyi andırıyordu ve dümenciler de bir nevi denizciler için güvenilirliğin ete kemiğe bürünmüş halleriydi. Müdürün işinin o aydınlık nehir ağzında değil de, ardındaki o karanlık kasvetin içinde olduğunu fark etmek de hiç kolay değildi.

Hâlihazırda başka bir yerde de belirttiğim gibi, deniz bizi birbirimize bağlamıştı. Karadan ayrı geçen o uzun zamanlarda tek

---

* *Cıvadra*: Geminin baş kısmından yukarı doğru eğik vaziyette uzanan direk (ç.n.)

yürek olmamızı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda birbirimizin hikâyelerine hatta kararlarına karşı sabırlı olmamızı da öğretmişti. Avukat -ki kendisi ihtiyarların içindeki en kafa dengi adamdı- yaşının ve sahip olduğu faziletlerin hürmetine güvertedeki tek yastığı almış, gemideki tek kilimin üzerinde uzanmaktaydı. Muhasebeci bir kutu domino taşı getirmiş, onlarla oyalanıyordu. Marlow ise sırtını mizana direğine* yaslamış vaziyette geminin kıç tarafında bağdaş kurmuş oturmaktaydı. Çökük yanakları, sararmış bir benzi, dimdik bir sırtı ve münzevi bir tavrı vardı; avuç içleri dışa bakacak şekilde iki yandan sarkıttığı kollarıyla tıpkı bir putu andırıyordu. Müdür çapanın iyice tutunduğundan emin olduktan sonra geminin kıç tarafına doğru gelip aramıza oturdu. İsteksizce bir iki kelâm ettik. Sonra da kimseden çıt çıkmadı. Nedendir bilinmez, domino taşları ile oynamaya bir türlü başlayamamıştık. Dalgın bir hâlimiz vardı, hiçbir şey yapmıyor, hareketsizce boşluğa bakıyorduk. Gün, huzurlu bir dinginlik ve muhteşem bir görkemin eşliğinde son buluyordu. Nehir barışçıl bir şekilde parıldadı; üzerinde tek bir leke dahi olmayan gökyüzü, tertemiz ışıktan meydana gelmiş bir enginlikten farksızdı; Essex bataklığının üzerindeki o sis, iç kısımlardaki ağaçlık bölgelerden sarkıp alçak kıyılar üzerinde saydam kıvrımlar oluşturan ince parlak bir kumaşı andırıyordu. Fakat batı yönündeki kasvet nehrin yukarı kesimlerinin üstüne kara bir bulut gibi çökmüş, güneşin yaklaşmasına öfkelenmişçesine her geçen dakika daha da karamsar bir hale bürünmekteydi.

Nihayet, kavisli ve sezilemez bir çöküş eşliğinde güneş daha da alçalmış ve kalabalık insan ordularının üstünde gezinen o kara bulutların dokunuşuyla ölüme mahkûm edilmiş de aniden sönecekmiş gibi bir tavırla akkor beyaz renkten, ışık hüzmeleri ve ısıdan yoksun soluk kızıl bir renge dönüşmüştü.

Çok geçmeden nehre bir değişiklik peyda oldu; dinginliğin ışıklarla çevrili sureti karanlığa gömülmüş, giderek daha da şiddetli bir hâl almıştı. Gün son bulurken, ihtiyar nehir telaşsız bir biçimde dinlenmeye koyuldu; asırlar boyu, kıyılarını dolduran insanlara en iyi şekilde hizmet etmişti ve şimdi de yeryüzünün en uzak köşelerine açılan bir su yolunun huzurlu yüceliğiyle uzayıp gitmekteydi.

* *Mizana direği*: Üç direkli yelkenli gemilerin kıç tarafında bulunan direk (ç.n.)

Biz de bu muhterem nehri gelip geçici, bir anlık coşkularla değil ebedî hatıraların görkemli ışığında seyre dalmıştık. Hatta tabiri caizse büyük bir saygı ve tutku ile 'denizde yol alan' bir adam için hiçbir şey Thames Nehri'nin aşağı kesimlerinde yaşanmış geçmişin o yüce ruhunu uyandırmak kadar kolay olamazdı. Gelgit akıntısı fasılasız hizmeti boyunca, evine ya da deniz savaşına taşıdığı insanların ve gemilerin anılarıyla yüklü bir şekilde durmadan bir aşağı bir yukarı akardı. Sör Francis Drake'den Sör John Franklin'e kadar ulusun gurur duyduğu bütün adamları, bütün şövalyeleri, denizin soylu veya soysuz -o yüce şövalyelerini- maceraperestlerini tanımış ve onlara hizmet etmişti. Yük tankları hazineyle dolu vaziyette keşif gezisinden dönerken, Kraliçe Hazretleri* tarafından ziyaret edilip o şanlı hikâyeye konu olan GOLDEN HIND ve yeni fetihler için ayrılıp bir daha hiç dönmeyen EREBUS ve TERROR gibi, isimleri adeta gece vakti parıldayan mücevherleri andıran bütün gemileri sırtında taşımıştı o nehir. Gemileri de, insanları da tanıyordu. Deptford'tan, Greenwich'ten, Erith'ten geliyorlardı; gelen bazen bir maceraperest, bazense bir göçmen oluyordu; bazen kralların gemileri geliyordu, bazen de takas için yollara düşmüş bir adamın gemisi; kaptanlar, amiraller, Doğu ticaretinin karanlık 'kaçakçıları' ve Doğu Hindistan donanmalarının başındaki yetkili 'generaller' geliyorlardı. Altın ya da şöhret avcısı fark etmeksizin, her biri kılıcını kuşanmış, çoğunlukla meşale taşıyarak geçip gidiyorlardı bu nehirden; bazen o topraklardaki gücün elçileri olarak geliyorlardı, bazen de kutsal medeniyet ateşinden kıvılcım taşıyanlar olarak… Sahi, hangi yücelik bu nehrin suları üzerinde belirsiz toprakların gizemine yelken açmamıştı ki?.. İnsanların düşleri, ulusların tohumları, imparatorlukların filizleri seyahat etmişti bu nehirde…

Güneş batmıştı; alaca karanlık nehri dört bir yandan kuşatmış, ışıklar kıyı boyu yanmaya başlamıştı. Çamur bir düzlüğün üstünde yükselen üç ayaklı incecik Chapman deniz feneri güçlü bir şekilde parlıyordu. Gemilerin ışıkları suyun üzerinde salınıyor, ışıkların yarattığı o büyük kargaşa bir aşağı bir yukarı ilerliyordu. Yukarı nehrin batısındaki o ucube kasabanın üzerinde yükselen gökyüzü,

* Kraliçe I. Elizabeth (ç.n.)

gün ışığına karışmış saplantılı bir kasvet, yıldızlarla çevrili korkunç bir bakış gibi insanı dehşete düşürecek şekilde göze çarpıyordu.

"Ve burası da," dedi Marlow aniden, "yeryüzündeki en karanlık yerlerden birisidir."

İçimizde hâlâ 'denizde yol alan' birisi varsa, o da Marlow'du. Onun hakkında söylenebilecek en kötü şey, kendi sınıfını yansıtmıyor oluşuydu. Evet, o bir denizciydi fakat pek çok denizci, nasıl derler, sakin bir hayat sürerdi; Marlow ise bir gezgindi. Denizciler bir nevi ev kuşuydular ve evleri belledikleri gemileri ile vatan bildikleri deniz hep onlarlaydı. Her gemi birbirine çok benzerdi ve deniz hep aynı denizdi. Onları çevreleyen her şey bu kadar tanıdık olduğu için de yabancı kıyıların, yabancı yüzlerin, yaşamın değişen enginliğinin yanından bir merak duygusuyla değil biraz kibirli bir cehaletle süzülüp geçerlerdi; çünkü hiçbir şey bir denizciye, varlığını borçlu olduğu ve kader gibi gizemli olan deniz kadar esrarengiz gözükmezdi. Saatlerce çalıştıktan sonra sahilde yaptığı ufak sıradan bir gezinti, bütün bir kıtanın sırrını önüne sermek için bir denizciye yeter de artardı bile ve öğrendiği sır genellikle kayda değer bir şey de olmazdı. Denizcilerin anlattığı hikâyeler sade ve dolaysız olurdu, hatta bütün bir hikâyenin anlamı kırık bir fındık kabuğunun içinde yatıyordu. Fakat Marlow (hayalperest hikâyeler anlatma eğilimini göz önünde bulundurursak) o denizciler gibi değildi; ona göre bir serüvenin anlamı fındık kabuğunun içinde değil, aksine dışında yatıyordu ve tıpkı bir ışık hüzmesinin sisi görünür kılması gibi, hikâyenin dört bir yanını saran o kabuk da bu anlamı görünür kılıyor ve bu durum bazen ay ışığının hayalî aydınlatması ile gün ışığına çıkan puslu halelere benziyordu.

Onun bu düşüncesi pek de şaşırtıcı sayılmazdı. Her zamanki Marlow'du işte. Herkes sessizce onayladı onu. Hiç kimse zahmet edip homurdanmamıştı bile; o ise hâlâ yavaş bir biçimde konuşmaya devam ediyordu: "Geçenlerde, çok eski zamanları düşündüm, Romalıların bundan on dokuz yüzyıl önce buraya ilk kez ayak bastıkları o zamanları… Şövalyeler bu topraklara ayak bastığından beridir bu nehirden ışık yayılır, değil mi? Evet; fakat bu ışık bir ovada koşan alev topuna, bulutlara vuran şimşek parıltısına benzer. Titrek bir ışığın içinde yaşıyoruz; ihtiyar dünya döndükçe de bu ışık sönmez umarım! Ancak karanlık daha dün buradaydı.

Düşünün ki Akdeniz'de yol alan iyi bir -ne deniyordu onlara?- triremenin* kumandanı ani bir emirle kuzeye gönderiliyor. O kumandanın duygularını bir düşünün; aceleyle Avrupa'nın büyük bir kısmını yürüyerek geçiyor; okuduklarımıza göre konuşacak olursak, bir iki ay içinde yüz kadar lejyon askeri -ve hatta fevkalade becerikli adam- tarafından inşa edilen gemilerden birinin başına getiriliyor. O adamın burada -yeryüzünün en dip noktasında, kurşun rengi bir denizde, duman rengi bir gökyüzünün altında, ancak incecik bacaklar üstünde yükselen devasa bir piyano kadar sağlam bir gemide- olduğunu ve bu nehri gemisi dolu bir şekilde tırmandığını düşünün. Uygar bir adamın yiyebileceği çok az bir yiyecekle ve Thames'in suları hariç içecek hiçbir şeyi olmadan sığlıkları, bataklıkları, ormanları ve barbarları geçtiğini hayal edin. Düşünün ki, ne burada Roma şarabı bulabilir ne de kıyıya dönebilir. Samanlıkta yitirilmiş bir iğne gibi kaybediverir bir ordugâhı bakir doğada; soğuk, sis, fırtına, hastalık, sürgün ve ölümle kaplanmıştır dört bir yanı; ölümse pusuya yatmıştır havada, suda, çalıda. Burada tıpkı sinekler gibi can vermişlerdir. Ama evet, o başarmıştır. Şüphesiz ki güzel bir başarıdır bu ve bunun hakkında çok da fazla düşünmemiştir, fakat muhtemelen sonrasında böbürleneceği yolculuk hikâyelerinin üstüne biraz kafa yormuştur. Onlar karanlığa göğüs gerecek kadar cesurdu. Eğer Roma'da doğru arkadaşlıklar kurduysa ve bu zorlu şartları sağ salim atlatabilirse bir süre sonra Ravenna'daki filoya terfi alabilir ve belki de ona cesaret veren şey bu ihtimal olmuştur. Yahut şimdi de tüm varlığını bahislerde kaybetmiş ve buraya servetini geri kazanmak için rütbeli bir asker, bir vergi toplayıcısı ya da bir tüccar kafilesiyle gelen toga** giymiş genç, düzgün bir delikanlı hayal edin. Bir bataklığa ayak basıyor, ormanların içinden geçiyor, ülkenin iç kesimlerindeki bazı noktalarda yürüyor ve vahşiliği, o katıksız vahşiliği iliklerine kadar hissediyor -ağaçlara, balta girmemiş ormanlara ve vahşi insanların yüreklerine sinmiş olan bakir doğanın gizemli hayatı onun dört bir yanını çevreliyor. Üstelik bu tür gizemlere alışma safhası diye bir şey de yok. Bu akıl almaz hatta nefret uyandıran yerde yaşamak

---

* *Trireme*: Eski zamanlarda kullanılmış bir tip savaş gemisi (ç.n.)

** *Toga*: Antik Roma'da genellikle tunik üzerine sarılarak giyilen kuşak şeklindeki uzunca kumaş parçasından oluşan bir çeşit giysi (ç.n.)

zorunda… Ve aslında bu bölgenin onu çeken bir cazibesi de var. İşte bilirsiniz, nefretin uyandırdığı bir cazibe; önce pişmanlıklar gitgide büyür, sonra bir kaçma arzusu doğar içinde, yetersiz bir bezginlik hâli ile eyleme geçemez, boyun eğmek zorunda kalır ve sonra da içi nefretle dolar."

Durdu.

"Tabii ki," diye tekrar başladı konuşmaya; avuç içi dışarı bakacak şekilde kolunu dirseğinden yukarı doğru kırmış, bağdaş kurmuş vaziyette oturuyordu ve bu hâliyle tıpkı Avrupa kıyafetleri içinde öğüt veren bir Buda'yı andırıyordu, tek eksiği bir lotus çiçeğiydi. "Tabii ki hiçbirimiz böyle hissedemeyiz. Bizi böyle hissetmekten alıkoyan şey ise verimliliğimiz, yani verimliliğe olan bağlılığımızdır. Fakat bu herifler öyle değillerdi. Onlar sömürgeci değildi; herhalde onların yönetimi de yalnızca baskıya dayanıyordu. Onlar birer istilâcıydı ve bir yeri istilâ etmek için insanın ihtiyaç duyduğu tek şey kaba kuvvettir -istilâ başarılı olunca da böbürlenecek hiçbir şey yoktur ortada çünkü sizin kuvvetiniz diğerlerinin zayıflığından doğan bir kazadır yalnızca. O adamlar ellerine geçen her şeyi gasp etmişlerdi. Bu yaptıkları şiddetle yoğrulmuş hırsızlıktan, büyük çaplı bir insan katliamından başka bir şey değildi ve bunu yapan adamların gözleri de görmüyordu -ki bu, karanlık ile mücadele edenler için oldukça anlaşılabilir bir durumdu. Enine boyuna düşündüğünüzde, sırf ten rengi farklı ya da burunları bizimkine göre biraz daha yassı diye insanların elinden topraklarını almak suretiyle gerçekleştirilen yeryüzü istilâsının aslında pek de hoş bir şey olmadığını görürsünüz. Bu durumu telafi eden tek şey ise fikirdir. Her şeyin arkasındaki bu fikir duygusal bir bahane değil kurgulayabileceğiniz, önünde boyun eğebileceğiniz ve uğruna kurban verebileceğiniz bir fikirdir…"

Marlow aniden sustu. Alevler parıldıyordu nehrin sularında; ufak yeşil alevler, kırmızı alevler, beyaz alevler birbirilerinin peşi sıra ilerliyor, önüne geçiyor, içine giriyor, yolunu kesiyorlardı ve sonra da, kâh ağır kâh aceleci bir tavırla ayrılıyorlardı birbirlerinden. Gittikçe karanlığa gömülen akşamda, büyük şehrin bütün trafiği bu uyku nedir bilmeyen nehrin üzerinde akıyordu. Taşkın sona erene kadar hiçbir şey yapamazdık, bu yüzden sabırla bekleyerek seyretmeye devam ettik; uzun bir sessizlikten sonra Marlow

tereddütle, "Herhalde bir zamanlar benim kısa bir süre için tatlı su denizciliği yaptığımı hatırlarsınız dostlar" dedi ve işte o an sular çekilene kadar, Marlow'un bir sonuca bağlanmayan o deneyimlerinden birini dinlemek zorunda olduğumuzu anladık.

"Bizzat kendi yaşadıklarımı anlatarak sizleri bunaltmak istemem," diye başladı konuşmaya, bu sözleriyle dinleyicisinin duymak istediklerinden bihaber pek çok hikâye anlatıcısının zaafını gösterdiği de aşikârdı, "fakat bu olayın benim üstümdeki etkisini anlayabilmeniz için oraya nasıl gittiğimi, nelere şahit olduğumu ve o zavallı herifle tanıştığım nehre nasıl ulaştığımı bilmeniz gerek. Deniz yolculuğunun en uzak, deneyimlerimin ise doruk noktasıydı. Bir şekilde benimle ilgili her şeyin üstüne bir çeşit ışık tutmuştu, hatta düşüncelerimin bile. Yeterince vahimdi-ve acınası-hiçbir şekilde olağandışı değildi-ve çok anlaşılır da. Hayır, çok anlaşılır değildi. Ve yine de bir çeşit ışık saçıyor gibiydi.

"Hatırlayacağınız üzere, Hint Okyanusu, Pasifik ve Güney Çin Denizi'nde uzunca bir vakit -aşağı yukarı altı yıl- geçirdikten sonra Londra'ya dönmüş, siz dostlarımı işlerinizden alıkoyarak ve sanki sizleri uygarlaştırmak adına kutsal bir görev üstlenmişim gibi evlerinizi işgale kalkışarak aylaklık ediyordum. Bir süre bu şekilde güzel idare etmiştim fakat zamanla dinlenmekten de sıkıldım. Sonra da çalışacak bir gemi aramaya koyuldum. Yeryüzündeki en zor işi bulmalıydım. Ancak gemiler suratıma bile bakmıyordu. Ve ben bu oyundan da sıkılmıştım.

"Çocukken haritalara büyük ilgi duyardım; Güney Amerika'ya, Afrika'ya yahut Avustralya'ya saatlerce bakabilir ve keşfetmenin ihtişamı içinde kendimi kaybedebilirdim. O zamanlarda dünya üzerinde çok sayıda boş alan vardı ve ben de haritada oldukça davetkâr görünen bir alan gördüğümde (gerçi hepsi birbirine benziyordu) parmağımı o bölgenin üzerine koyar, 'Büyüdüğüm zaman buraya gideceğim' derdim. Hatırlıyorum da, Kuzey Kutbu da bu yerlerden biriydi. Gerçi henüz oraya gitmedim ve şimdi de gitmeye hiç niyetim yok. Büyüsü kaçtı çünkü. Diğer bölgeler de iki yarıküreye hallaç pamuğu gibi atıldı. Bazılarına gittim ve.. neyse, konumuz bu değildi. Fakat hâlâ bir tanesine -tabiri caizse en büyüğüne, en boş olanına- gitmeyi arzuluyordum.

"Gerçi o sıralar orası artık harita üzerindeki boş bir alan değildi. Çocukluk yıllarımdan itibaren nehirler, göller ve isimlerle dolup taşmıştı. Artık hoş bir gizemi içinde barındıran boş bir alan, bir oğlan çocuğunun üzerine müthiş hayaller kuracağı beyaz bir parça olmaktan çıkmıştı. Karanlığın hâkim olduğu bir bölgeye evrilmişti. Fakat o bölgede bir nehir, kudretli koca bir nehir vardı ki başını denize gömmüş, kıvrık vücudu engin bir ülkenin üzerinde dinlenen, kuyruğu ise ülkenin derinlerinde kaybolmuş devasa bir yılanı andıran o nehri haritada bile görmek mümkündü. Ve ben bir dükkânın camında o nehrin haritasına rastladığım zaman bir kuşun -ufak ahmak bir kuşun- bir yılana vurulması gibi vurulmuştum ona. Sonra da o büyük firma gelmişti aklıma; bir şirket o nehirde ticaret yapıyordu. Vay canına! Kendi kendime düşünmeye başladım, bir çeşit gemi kullanmadan o tatlı su birikintisinin üstünde ticaret yapmaları mümkün değildi -çatanalar kullanıyorlardı! O çatanalardan birinin başına geçmeyi denesem ne kaybederdim ki? Fleet Caddesi boyunca yürümüş yine de bu fikri kafamdan atamamıştım. O yılana vurulmuştum.

"Şu ticaret şirketi bir Avrupa firmasıydı ve benim de, ucuz ve göründüğü kadar iğrenç olmadığını düşündüğü için Avrupa'da yaşayan birçok akrabam vardı.

"Kabul etmeliyim ki onların başının etini yediğim için çok üzgünüm. Bu durum benim için de yeni sayılırdı. Bir şeyleri o şekilde elde etmeye alışkın değildim işte, bilirsiniz. Aklıma koyduğum yerlere hep kendi yolumdan, kendi bacaklarımın üstünde gitmiştim. Olanlara kendim de inanamıyordum; fakat işte sonradan, ne pahasına olursa olsun bir şekilde o nehre gitmem gerektiğini hissettim. Bu yüzden de onların başının etini yedim. Erkekler 'Benim kadim dostum,' diye lafa başlayıp sonrasında da hiçbir şey yapmadılar. Sonra -bilmem inanır mısınız- şansımı bir de kadınlarda denedim. Ben, Charlie Marlow, işe girebilmek için kadınların yardımına başvurdum. Aman Tanrım! İşte görüyorsunuz bir düşünce beni nerelere sürüklemişti. Bir teyzem vardı, hevesli bir kadındı. 'Bu benim için bir zevk. Senin için her şeyi ama her şeyi yapmaya hazırım. Bu muhteşem bir fikir. Yönetimde mevki sahibi bir adamın karısını ve yine sözü geçen bir adamı tanıyorum' gibi

şeyler yazmıştı. Beni bir nehir çatanasının kaptanı yapmaya kararlıydı, tabii eğer benim de istediğim buysa.

"Tabii ki de işe alınmıştım; hatta her şey çok hızlı gelişmişti. Görünüşe bakılırsa şirket, kaptanlarından birinin yerlilerle çıkan boğuşmada öldürüldüğünü haber almıştı. Bu olay benim şansımaydı fakat oraya gitmekle ilgili endişelerimin artmasına sebep olmuştu. Aylar sonra öldürülen kaptanın vücudundan geriye kalanları kaldırmak için gittiğimde öğrendim ki, asıl kavga tavuklar üzerine bir anlaşmazlıktan çıkmıştı. Evet, sadece iki siyah tavuk yüzünden. Fresleven -herifin adıydı bu, kendisi Danimarkalıydı- pazarlıkta bir şekilde aldatıldığını düşünmüş, bu yüzden karaya inip köy muhtarını sopayla dövmeye başlamış. Fresleven'in gelmiş geçmiş en nazik ve en sessiz iki bacaklı varlık olduğunu işitmiş olmama rağmen, bu dayak işini duyduğumda biraz olsun şaşırmadım. Şüphesiz ki dedikleri gibi bir adamdı fakat zaten birkaç yıldır orada yüce bir amaç uğruna çalışmaktaydı ve belki de artık bir şekilde onurunu gösterme ihtiyacı hissetmişti. Sonuç olarak da o ihtiyar zenciyi şaşkına dönmüş köylülerden oluşan büyükçe bir kalabalığın gözü önünde gaddarca dövmüştü, ta ki ümitsizlik içindeki bir adam -duyduğuma göre muhtarın oğlu- ihtiyar adamın bağrışlarını duyup ürkek bir şekilde mızrağını beyaz adama fırlatana ve tabii ki mızrak adamın kürek kemiklerinin ortasına saplanana kadar. Ardından bütün kalabalık, başlarına türlü türlü felaketlerin gelmesinden korkarak ormanın derinliklerinde kaybolmuş, Fresleven'in emri altındaki gemi de zannediyorum çarkçının yönetiminde panik içinde oradan uzaklaşmıştı. Sonrasında ben kalkıp da onun görevini devralana kadar, hiç kimse Fresleven'in cesedini umursamamıştı. Bedenini gömememiştim fakat eski kaptanla tanışma fırsatı bulduğumda kaburgalarının arasından fışkıran otlar kemiklerini gizleyecek boya gelmişlerdi. Her şey yerli yerindeydi. Ölümünden sonra kimse o doğaüstü yaratığa dokunmamıştı. Köy terk edilmişti; devrilmiş çitlerin ortasında yana doğru eğilmiş kulübeler siyaha dönmüş, çürüyorlardı. En azından başlarına bir felaket geldiği kesindi. İnsanlar buhar olup uçmuşlardı sanki. Çılgın bir dehşet onları erkek, kadın, çocuk demeden ormana doğru hallaç pamuğu gibi atmış ve hiçbirisi de bir daha geri dönmemişti. Tavuklara ne oldu, onu da bilmiyorum. Herhalde kaçışmalardan onlar da

nasibini almıştı. Ancak ben bu fevkalade elim hadise sayesinde işi kapmıştım, hem de çok kısa bir sürede.

"Çılgınlar gibi bir koşuşturma ile hazırlanmış ve henüz kırk sekiz saat dolmadan kendimi patronlarımla tanışmak ve sözleşmeyi imzalamak üzere Manş Denizi'nden geçerken bulmuştum. Birkaç saat sonra da, bana hep ağarmış bir mezarı anımsatan o şehre varmıştım. Şüphesiz ki bu bir önyargıydı. Şirketin binasını bulmakta zorlanmamıştım. Şehirdeki en büyük şeydi ve tanıştığım herkes ondan bahsediyordu. Söylediklerine göre denizaşırı bir imparatorluk kuracak, ticaret yoluyla tonla para kazanacaklardı.

"Şehrin karanlığına gömülü terk edilmiş dar bir cadde, yüksek evler, jaluzilerle örtünmüş sayısız pencere, ölüm sessizliği, sağdan soldan fışkıran çimenler, aralık şekilde hareketsizce duran alabildiğine geniş çift kanatlı kapılar. Kanatların birinden içeri süzüldüm, temiz, yalın ve bir çöl kadar çorak bir merdivenden yukarı tırmandım ve gördüğüm ilk kapıyı açtım. Biri şişman diğeri zayıfça iki kadın hasır minderli sandalyelere kurulmuş, siyah yünden örgü örüyorlardı. Zayıfça olanı kalkıp bana doğru yürüdü -bir yandan da gözlerini eline dikmiş örmeye devam ediyordu- ve adeta uyurgezer birine yol verirmişçesine önünden çekilmeyi düşünmeye başladığım o anda, olduğu yerde durup bakışlarını yukarı çevirdi. Elbisesi bir şemsiye kılıfı kadar gösterişsizdi; hiçbir şey demeden arkasını döndü ve ben de bekleme odasına kadar peşi sıra onunla birlikte yürüdüm. Adımı söyleyip etrafı incelemeye koyuldum. Ortada çam bir masa, duvarların önünde ip gibi dizilmiş gösterişsiz sandalyeler, odanın bir ucunda ise gökkuşağının renkleriyle* işaretlenmiş kocaman parlak bir harita vardı. Haritanın üzerinde kırmızı renk yoğunluktaydı -ki bunu görmek güzeldi çünkü bu orada bir şeylerin başarıldığına delaletti- bunun dışında bir hayli miktarda mavi, biraz yeşil, yok denecek kadar az bir turuncu ve Doğu Kıyısı'nın üstünde de asil seyahatin mutlu önderlerinin Alman birasını nerede içebileceğini gösteren mor bir toprak parçası vardı. Ancak

* Yazar, bu renkleri devletlerin sömürdükleri bölgeleri belirtmek için kullanır. Kırmızı renk İngiliz sömürgelerini, mavi renk Fransız sömürgelerini, yeşil renk İtalyan sömürgelerini, turuncu renk Portekiz sömürgelerini, mor renk Alman sömürgelerini ve sarı renk ise bir Belçika sömürgesi olan Kongo'yu temsil etmektedir. (ç.n.)

ben buralara gitmeyecektim. Benim gideceğim yer sarı renkti. Haritanın merkezindeki ölü bölge yani. Ve oradaki nehir -bir yılan kadar öldürücü- bir cazibeye sahipti. Ah! Kapı açılınca, yüzüne şefkatli bir ifade takınmış olan beyaz saçlı sekreterin başını gördüm, cılız işaret parmağıyla beni odaya davet ediyordu. İçeride loş bir ışık yanmaktaydı ve odanın ortasına hantal bir yazı masası kurulmuştu. Masanın hemen ardında redingot giymiş solgun, tıknaz bir silüet belirdi. Büyük adamın ta kendisiydi. Boyu, bir altmış beş falandı sanırım ama milyonlarca lira parmaklarının ucundaydı. Elimi sıktı, belli belirsiz bir şeyler söyledi; Fransızcamdan tatmin olmuştu. BON VOYAGE.

"Kırk beş saniye kadar sonra, kendimi tekrar hem kasvet hem de merhamet dolu gibi görünen o şefkatli sekreter ile birlikte bekleme odasında bulmuştum, bana bir şeyler imzalatıyordu. Sanırım hiçbir ticari sırrı üçüncü kişilerle paylaşmayacağımı taahhüt etmiştim. Eh, paylaşmayacağım da zaten.

"Biraz huzursuzlanmaya başlamıştım. Bilirsiniz böyle merasimlere alışkın değilimdir, bir de pek hayra yorulmayacak şeyler hissediyordum. Sanki gizli bir plana dâhil edilmiştim -bilemiyorum- bir şeyler yanlıştı ve ben o odadan çıktığıma sevinmiştim. Öbür odadaki iki kadın hararetle siyah yünlerini örmekle meşguldüler. İnsanlar geliyor ve kadınlardan genç olanı onları takdim etmek için bir ileri bir geri koşuşturuyor, ihtiyar olanı ise sandalyesinde oturmaya devam ediyordu. Düz kumaş terliklerini ayak ısıtıcısına dayamıştı ve kucağında bir kedi uzanıyordu. Başına kolalanmış, beyaz, tuhaf bir şapka takmıştı, bir yanağının üzerinde siğil vardı ve gümüş çerçeveli gözlüğünü de burnunun ucuna yerleştirmişti. Gözlüğünün üzerinden bana baktı. Bakışlarındaki anlık ve kayıtsız sükûnet beni tedirgin etmeye yetmişti. Suratlarında ahmak ve neşeli bir ifadeyle iki delikanlı daha geliyordu; kadın onlara da aynı umursamaz bilgelikle baktı. Sanki hem o delikanlılarla hem de benimle ilgili her şeyi biliyordu. Ürkütücü bir his hâsıl olmuştu bana. Kadının esrarengiz ve de uğursuz bir havası vardı. Oradan çok uzakta olduğum zamanlarda bile sık sık, biri durmadan başkalarını o bilinmezliğe takdim eden, diğeri ise neşeli ve ahmak suratları kaygısızca bakan ihtiyar gözleriyle süzen; karanlığın kapısında nöbet tutan ve siyah yünlerden cenaze şalı ören bu iki kadını

düşünürdüm. *AVE!* İhtiyar örgü ustası. *MORITURI TE SALUTANT*[*]. İncelediği insanların pek çoğu -hatta yarısından fazlası- onu bir daha hiç görmemişti.

"Hâlâ halletmem gereken bir doktor işi vardı. 'Yalnızca ufak bir formalite' diyerek beni rahatlatmıştı sekreter, beni bütün dertlerimden kurtarmış gibi bir edayla. Şapkasını sol kaşının üzerine indirmiş olan genç bir adam, sanırım bir memur -bina tıpkı bir cenaze evi kadar sessiz olsa da burada memurlar da çalışıyor olmalıydı- üst katta bir yerlerden çıkagelmiş, bana dışarı kadar eşlik etmişti. Adamın pejmürde bir hali ve ilgisiz bir tavrı vardı; ceketinin kolları mürekkep lekeleri ile doluydu, eskimiş bir botun burnunu andıran çenesinin altına doladığı fuları büyük ve dağınıktı. Doktorun gelmesine henüz vakit vardı bu yüzden ona bir şeyler içmeyi teklif ettim; bu teklif onu keyiflendirmişti. Oturmuş vermutlarımızı yudumlarken şirketin yaptığı işleri övüp durmuş ve ben de bunun üzerine, bu kadar övgüye rağmen oraya gitmiyor oluşuna şaşırdığımı söylemiştim. Birden sakin, ciddi bir havaya büründü. Kısa ve öz bir biçimde, 'Platon'un da öğrencilerine söylediği gibi; göründüğüm kadar budala değilim,' dedi, büyük bir kararlılıkla içkisini bitirdi ve oradan ayrıldık.

"İhtiyar doktor nabzımı yokladı fakat belli ki o sırada kafasında bambaşka şeyler düşünüyordu. 'İyi, orası için yeterince iyi,' diye geveledi ve sonra da büyük bir hevesle başımın ölçüsünü de alıp alamayacağını sordu. Çok şaşırmıştım, 'Tabii,' dedim; o da kumpas[**] benzeri bir aletle başımın arkasının, önünün ve tüm açılarının ölçüsünü alıp, dikkatle bir kenara not etti. Üzerinde eski püskü gabardin benzeri bir palto ve ayağında da bir çift terlik olan ufak tefek, tıraşsız bir adamdı, bu yüzden onun zararsız bir budala olduğunu düşünmüştüm. 'Oraya gitmek üzere olan herkese kafatası ölçülerini alıp alamayacağımı soruyorum ve bunu bilimin menfaati için yapıyorum,' dedi. 'Bir de geri geldiklerinde mi ölçüyorsunuz?' diye sordum. 'Ah, onları bir daha hiç görmüyorum ki,' dedi, 'hem zaten bilirsin değişiklikler kafanın içinde meydana gelir.' Gizli bir şaka duymuş gibi gülümsemişti. 'Sen de oraya gidiyorsun demek.

---

[*] Antik Roma'da kullanılan bir tür selamlama. "Selam sana! Ölmek üzere olanlar seni selamlıyor." anlamına gelir. (ç.n.)

[**] *Kumpas*: Sanayide kullanılan bir çeşit ölçüm aracı (ç.n.)

Harika. Biraz da ilginç.' Bana keskin bir bakış attı ve yeniden not almaya başladı. 'Ailenizde akıl hastası var mı?' diye sordu gerçekçi bir ses tonuyla. Sinirlenmiştim. 'Bu soruyu da bilimin menfaati için mi soruyorsunuz?' Sorudan duyduğum rahatsızlığın farkına dahi varmamıştı; 'Bireylerin zihinsel değişimlerini,' diyerek konuşmaya başladı, 'her an takip edebilmek bilimsel açıdan ilginç olabilirdi fakat…' Araya girip 'Siz ruhbilimci falan mısınız?' dedim. 'Her doktor biraz da ruhbilimci olmalıdır,' diye yanıtladı beni soğukkanlı bir biçimde. 'Oraya giden siz beylerden kanıtlamama yardım etmenizi istediğim ufak bir teorim var. Ülkemin böylesine muhteşem bir sömürgeden aldığı onca servetten benim payıma da bu düşüyor. Parayı pulu başkalarına bırakıyorum. Sorularımı mazur görün fakat bana kontrole gelen ilk İngiliz sizsiniz…' Çabucak tipik bir İngiliz olmadığıma onu inandırmaya çalıştım. 'Eğer öyle olsaydım,' dedim, 'sizinle şu an bu şekilde konuşuyor olmazdım.' Bir kahkaha atıp, 'Anlaşılması oldukça güç ve büyük olasılıkla da doğru olmayan bir şey bu söylediğiniz,' dedi. 'Güneşe maruz kalmaktan ziyade sinirlenmekten kaçınmalısınız. *Adieu*. Siz İngilizler nasıl diyordunuz? Hoşça kal. Evet! Hoşça kal. *Adieu*. Sıcak bölgelerde insan her şeyden önce sakin kalmayı becerebilmeli.' İşaret parmağını uyarı anlamında salladı. *'DU CALME, DU CALME. ADIEU.'*

"Yapacağım son bir şey daha vardı; o muhteşem teyzeme hoşça kal demek. Teyzem tıpkı bir zafer kazanmış gibiydi. Bir fincan çay içip -uzun zamandır içtiğim en iyi çaydı- bir hanımefendiden beklenecek derecede dinlendirici görünen bir konuk odasında, şöminenin yanı başında uzun süre sakince sohbet ettik. Bu çok özel sohbet esnasında apaçık bir şekilde gördüm ki ben o makam sahibi adamın karısına ve Tanrı bilir daha kaç kişiye kabiliyetli, müstesna bir varlık -şirketin başına gelen büyük bir şans- ve çok nadir bulunacak bir adam olarak takdim edilmiştim. Aman Tanrım! Ve ben ucuz bir düdüğü olan üç kuruşluk bir çatananın başına geçecektim! Fakat görünüşe göre ben de o işçilerden biriydim; bilirsiniz, şu büyük harfle başlayanlardan. Bir ışık temsilcisi, düşük rütbeli havari gibi bir şey. O dönemde gazetelerde ve sohbetlerde bu tür zırvalara çok rastlanıyordu ve bu safsataların tam ortasında yaşayıp giden o muhteşem kadın da bunlardan etkilenmişti. Aman Tanrım,